

ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΠΡΩΪΜΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΝ. ΑΙΓΑΙΟΥ

ΜΑΚΡΙΔΟΥ Α.

2^ο Ολοήμερο Πειραματικό Νηπιαγωγείο Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ , Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης
e-mail : tsili10@hotmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εφαρμογή των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορεί να αλλάξει προς το καλύτερο την στάση των παιδιών απέναντι στο περιβαλλοντικό ζήτημα που κάθε φορά μελετούν . Η διαπίστωση αυτή και η ανάλυση των παιδαγωγικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται στην προσχολική ηλικία μπορεί να μας βοηθήσει στον εμπλουτισμό του διαθέσιμου εκπαιδευτικού υλικού . Έτσι η εφαρμογή των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην προσχολική ηλικία θα μπορεί στο κοντινό μέλλον να γίνεται με εκπαιδευτικά υλικά και μεθόδους που ανταποκρίνονται στις αναπτυξιακές ανάγκες αυτής της ηλικίας .

Με αυτό το σκεπτικό πραγματοποιήθηκε έρευνα ανάμεσα στους μαθητές μιας τάξης νηπιαγωγείου παράλληλα με την εφαρμογή προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης . Στην εργασία αυτή αναπτύσσονται τα ευρήματα της έρευνας και γίνεται αξιολόγηση τους .

ΜΑΚΡΙΔΟΥ Α.

Teacher of 2ο Experimental Kindergarden of the Faculty of Pre-Primary Education of Aristotle University of Thessaloniki , Directorate of Eastern Thessaloniki , District of Central Macedonia.
e-mail: tsili10@hotmail.com

ABSTRACT

The application of educational environmental programs to children at the age of 5 and 6 years old can change the attitude of these children towards the environmental issue they discuss.

This realization and the analysis of the appropriate methods we use in kindergartens could help us to enrich the available educational materials about environmental education.

In this paper are presented and discussed the results of survey concerning the change in the attitude of children in pre –school age after the application of the environmental program which has the title “Water as a natural recourse”.

Λέξεις κλειδιά: αειφορία, βιωματική προσέγγιση ,έρευνα σε βάθος.

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα σημαντικό κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι και αυτό της αξιολόγησης και κατ'έκταση της έρευνας πάνω στο θέμα της αλλαγής των στάσεων που θέλουμε να πετύχουμε στα παιδιά προσχολικής ηλικίας με την εφαρμογή ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Η έρευνα αυτή μας βοηθάει όχι μόνο να βγάλουμε συμπεράσματα σχετικά με την μεθοδολογία και τα περιεχόμενα της δράσης μας μέσα στο νηπιαγωγείο αλλά μπορεί επίσης να μας δείξει ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν να ανταποκριθούν σε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Τα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης πραγματοποιούνται στα νηπιαγωγεία παρά τα προβλήματα που υπάρχουν με σημαντικότερα την μη ύπαρξη εποπτικού υλικού κατάλληλου για τις μικρές ηλικίες, την ασφάλεια στις μετακινήσεις και την στήριξη. Τα θέματα ωστόσο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης συν-κινούν τα παιδιά συναισθηματικά, αισθητικά και νοητικά.

Όπως είπε και ο μεγάλος Αμερικανός ψυχοπαιδαγωγός J.Bruner οποιοδήποτε θέμα μπορεί να διδαχθεί αποτελεσματικά σε οποιοδήποτε παιδί, σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάπτυξης του αρκεί να δώσουμε στο θέμα κάποια νοητικά έντιμη μορφή. Η έντιμη μορφή έχει να κάνει με την γλώσσα που θα χρησιμοποιήσουμε, με την κατάλληλη δομή της γνώσης και την απλοποίηση. Όταν φέρνουμε λοιπόν τα παιδιά σε επαφή με ένα γνωστικό αντικείμενο όπως για παράδειγμα ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης από την μια πλευρά παίρνουμε υπόψη μας τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και από την άλλη αυτό που ο Bruner ονόμαζε «εσωτερικές προαπαιτήσεις» του γνωστικού αντικειμένου(ΠετρουλάκηςΝ.1992,105). Οι εσωτερικές προαπαιτήσεις αναφέρονται στις επιστημονικές έννοιες και στην λογική αλληλουχία των γνώσεων που διέπουν κάθε εκπαιδευτικό θέμα. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση δίνει την ευκαιρία στη νηπιαγωγό να ανακαλύψει νέες τεχνικές προκειμένου να περάσει στα παιδιά τις έννοιες και τα προβλήματα που εμπλέκονται σε ένα εκπαιδευτικό θέμα. Επειδή τα νήπια μαθαίνουν «σκαλώνοντας» τις νέες γνώσεις στις ήδη υπάρχουσες για να κτίσουν την γνωστική και συναισθηματική τους ολοκλήρωση, στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης αυτό γίνεται μέσα από την επίγνωση του γεγονότος πως αυτό που κάνουν δεν είναι τίποτα άλλο από τα να «βλέπουν» έναν κόσμο που ήδη ήξεραν. Μόνο που τον «βλέπουν» από μία καινούργια θέση με περισσότερη εμπειρία και διαφοροποιημένη σκέψη. Για παράδειγμα στο πρόγραμμα «Το νερό ως φυσικός πόρος» τα παιδιά αρχικά πίστευαν πως τα πηγάδια του χωριού τους τα γέμιζαν οι συγχωριανοί τους με το λάστιχο της βρύσης. Μετά την εφαρμογή του προγράμματος και με την βοήθεια του εποπτικού υλικού που είδαν ήξεραν πως τα πηγάδια γέμιζαν με το νερό της βροχής που σχημάτιζε υπόγειες λίμνες κάτω από το χώμα το οποίο πατούσαν.

Η έρευνα που θα αναπτύξουμε έγινε μετά την εφαρμογή του προγράμματος που αναφέραμε. Το πρόγραμμα «Το νερό ως φυσικό πόρος» πραγματοποιήθηκε στο νηπιαγωγείο Εξοχής Θεσσαλονίκης το σχολικό έτος 2002-2003 και στηρίχθηκε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Η διάρκεια του προγράμματος ήταν από τον Γενάρη έως τον Ιούνη του 2003. Το νηπιαγωγείο ανήκει στην Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης.

2. ΜΕΘΟΔΟΣ

Η μεθοδολογία έρευνας που ακολουθήθηκε φροντίσαμε να αρμόζει και αυτή σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αρχικά πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος πήραμε προσωπικές συνεντεύξεις από τα νήπια με βάση ένα ερωτηματολόγιο με δέκα ανοιχτές ερωτήσεις. Επίσης δόθηκε ερωτηματολόγιο στους γονείς πριν από την εφαρμογή του προγράμματος για να διαπιστώσουμε τις γνώσεις τους σχετικά με το θέμα και να δούμε κατά πόσο η δική τους στάση σχετιζόταν και ταυτιζόταν με αυτή του παιδιού τους. Μεγάλο βάρος όμως δόθηκε και στην παρατήρηση της στάσης των νηπίων κατά την διάρκεια του προγράμματος. Έτσι καταγράψαμε τις ερωτήσεις τους και τις απαντήσεις τους, την παραγωγή ιδεών, τις αντιδράσεις τους και την συμμετοχή τους στα παιχνίδια

προσομοίωσης και στο εργαστήριο εκπαιδευτικού δράματος. Επίσης λάβαμε υπόψη μας και τα έργα των νηπίων: τις ζωγραφιές τους, τις ιστορίες που παρήγαγαν και τα μηνύματα που έγραψαν.

Όσο αφορά την μεθοδολογία που ακολουθήσαμε στο πρόγραμμα προσπαθήσαμε να είναι σύμφωνη με τις αρχές της βιωματικής διαθεματικής προσέγγισης και της μεθόδου project.

Έτσι τα νήπια κατά την διάρκεια του προγράμματος βρίσκονταν στην θέση να χρειάζεται να επιλύσουν προβλήματα τα οποία παρουσιάζονταν αφού πρώτα συνέλεξαν και ανέλυσαν δεδομένα μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες που παρουσίαζαν το πρόβλημα σφαιρικά και σε όλο του το βάθος όσο αυτό ήταν δυνατό (επισκέψεις, επί τόπου παρατηρήσεις, μελέτη βιβλίων με εποπτικό υλικό, συζητήσεις, πειράματα). Τέλος δραστηριοποιηθήκαμε σε παιχνίδια ρόλων και εκπαιδευτικού δράματος και αναβιώσαμε στο χωριό το παραδοσιακό δρώμενο της Πεπερούνας. Όλα αυτά συνοδεύονταν από τραγούδια, παραμύθια, ζωγραφική, θέατρο και ποίηση.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

3.1 Ατομικά στοιχεία

Τα στοιχεία των παιδιών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα παρουσιάζονται στον Πίνακα 1

Πίνακας 1. Προσωπικά στοιχεία ερωτώμενων

		Αγόρια	Κορίτσια
Νήπια	8	5	3
Προνήπια	3	2	1
Σύνολο	11	7	4

Η ομάδα των νηπίων αποτελείται από έντεκα παιδιά. Τα τρία είναι προνήπια (5 ετών) και τα οκτώ είναι νήπια (6 ετών). Ο τόπος κατοικίας τους είναι η Εξοχή, μία ημιαστική περιοχή στα περίχωρα της Θεσσαλονίκης στον Δήμο Χορτιάτη.

3.2 Επεξεργασία ερωτηματολογίου

Ερώτηση 1: Στο σπίτι σου πίνετε το νερό της βρύσης;

Πίνακας 2. Επεξεργασία στοιχείων της ερώτησης 1

	Πριν	Μετά
Ναι	3	3
Όχι	8	8
Σύνολο	11	11

Αρχικά θέλαμε να δούμε εάν τα παιδιά πίνουν νερό από την βρύση του σπιτιού τους γιατί υπήρχε προβληματισμός στους κατοίκους της περιοχής σχετικός με την καταλληλότητα του πόσιμου νερού της περιοχής. Βλέπουμε από τον Πίνακα ότι δεν άλλαξε η αρχική στάση των παιδιών και των γονιών τους μιας και οι ενήλικες είναι αυτοί που αποφασίζουν στο σπίτι για το εάν θα πίνουν το νερό της βρύσης ή όχι. Το 72,5% εξακολουθεί και δεν θεωρεί πόσιμο το νερό ενώ το 23,5% το χρησιμοποιεί. Να επισημάνουμε ότι ο Δήμος έχει κάνει μετρήσεις και έχει διαβεβαιώσει τους κατοίκους ότι το νερό είναι κατάλληλο για πόση. Το ίδιο μας διαβεβαίωσε και η υπεύθυνη της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου που μας επισκέφθηκε και μας έδειξε πώς μετρούν την καταλληλότητα του πόσιμου νερού. Οι κάτοικοι θεωρούν υψηλά τοποθετημένες τις τιμές καταλληλότητας για το νερό και δεν το χρησιμοποιούν. Από τα παιδιά, που απάντησαν πως δεν πίνουν το νερό, όταν τους ρώτησα στην αρχή γιατί, ένας είπε πως βγάζει

βρωμιά και οι υπόλοιποι «δεν ξέρω». Όσοι το χρησιμοποιούν είπαν πως είναι «καλό νερό».

Ερώτηση 3: Όταν πλένεις τα δόντια σου χρησιμοποιείς το ποτήρι για να τα ξεπλύνεις ή ανοίγεις την βρύση να τρέχει;

Ερώτηση 4: Πώς πλένετε το μπαλκόνι;

Ερώτηση 5: Πώς πλένετε το αυτοκίνητο;

Ερώτηση 6: Πώς κάνετε μπάνιο, γεμίζεις την μπανιέρα ή κάνετε ντους;

Οι ερωτήσεις 3,4,5,6 έγιναν για να δούμε τον τρόπο που χρησιμοποιούσαν τα παιδιά και οι οικογένειες τους το νερό στην καθημερινότητα τους.

Πίνακας 3. Στοιχεία ερώτησης 3

	Πριν	Μετά
Με ποτήρι	4	11
Με βρύση ανοιχτή	7	0
Σύνολο	11	11

Πίνακας 4. Στοιχεία ερωτήσεων 4 και 5

	Πριν	Μετά
Λάστιχο	11	0
Κουβά	0	11
Σύνολο	11	11

Πίνακας 5. Στοιχεία ερώτησης 6

	Πριν	Μετά
Μπανιέρα	4	0
Ντους	7	11
Σύνολο	11	11

Παρατηρούμε ότι τα παιδιά άλλαξαν την στάση τους μετά από την εφαρμογή του προγράμματος και έμαθαν να εξοικονομούν νερό στην καθημερινότητα τους. Από το ερωτηματολόγιο των γονιών έγινε φανερό ότι ούτε και οι γονείς τους ακολουθούσαν συνειδητά πρακτικές εξοικονόμησης νερού στο σπίτι. Δεν ήταν ενημερωμένοι σχετικά με τα οικολογικά προβλήματα που σχετίζονται με το νερό και δεν γνώριζαν τι ακριβώς είναι ο βιολογικός καθαρισμός του νερού. Παρακολουθώντας το πρόγραμμα από κοντά υιοθέτησαν και οι ίδιοι πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον. Στην αλλαγή στάσης των νηπίων μεγάλο ρόλο έπαιξαν η επίσκεψη μας στην λίμνη Κορώνεια, οι φωτογραφίες που είδαμε με εικόνες από λαούς του Τρίτου Κόσμου οι οποίοι είχαν λιγοστό νερό και το κουβαλούσαν σε δοχεία και το εκπαιδευτικό δράμα «Δίκαιη μοιρασιά» στο οποίο θα αναφερθούμε πιο κάτω.

Ερώτηση 7: Τι το κάνουμε το νερό μετά το μπάνιο;

Ερώτηση 8: Από παίρνουμε το νερό;

Ερώτηση 9: Τελειώνει το νερό;

Οι ερωτήσεις 7, 8, 9 αφορούσαν τις γνώσεις των παιδιών σχετικά με το νερό.

Πίνακας 6. Στοιχεία ερώτησης 7.

	Πριν	Μετά
Το ρουφάει το χώμα	2	0
Μαζεύεται κάτω από την Μπανιέρα	6	1

Βιολογικός καθορισμός	0	8
Δεν ξέρω	3	2
Σύνολο	11	11

Πριν από την παρέμβαση μας τα παιδιά απαντούν το προφανές. Πιστεύουν ότι το νερό «φεύγει από μια τρύπα» και είτε μένει εκεί κάτω από την μπανιέρα είτε το ρουφάει η γη είτε απαντούν πως δεν ξέρουν τι γίνεται. Κανείς δεν γνωρίζει τι είναι βιολογικός καθαρισμός του νερού. Η παρέμβαση μας περιελάμβανε επισκέψεις σε οικοδομές όπου παρατηρήσαμε το αποχετευτικό σύστημα για να δουν τα παιδιά ότι το νερό μετά από την οικιακή χρήση κάπου διοχετεύεται. Στην τάξη είδαμε βιβλία και CDROM με εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού του νερού σε ειδικά εργοστάσια. Έτσι τα παιδιά άκουσαν ότι το νερό μπορεί να ανακυκλωθεί και να ξαναχρησιμοποιηθεί. Επειδή όμως δεν πραγματοποιήσαμε επίσκεψη σε εγκαταστάσεις και δεν ανοίξαμε περισσότερο το θέμα υπήρχαν παιδιά που δεν άλλαξαν την στάση τους απέναντι στο θέμα (ένα προνήπιο και δύο νήπια). Η ελλιπής ενασχόληση με το θέμα του βιολογικού καθαρισμού και η έλλειψη σωστής εποπτείας όσον αφορά το αποχετευτικό σύστημα είχαν σαν αποτέλεσμα να είναι περιορισμένη η εμπειρία των νηπίων και να περιοριστεί και η αντιληπτική τους ικανότητα.

Πίνακας 7. Στοιχεία ερώτησης 8

	Πριν	Μετά
Σούπερ μάρκετ	1	0
Από το μαγαζί που πληρώνουμε το νερό ΕΥΑΘ	1	0
Από την γη	5	6
Από το ποτάμι	1	5
Δεν ξέρω	3	0
Σύνολο	11	11

Η ερώτηση αφορούσε το νερό που έρχεται στο σπίτι του καθενός για οικιακή χρήση. Τα παιδιά αρχικά απαντούν με βάση όσα γνωρίζουν από την άμεση, καθημερινή τους εμπειρία. Ένας γνώριζε ότι οι γονείς του πληρώνουν λογαριασμό νερού και πίστευε πως το νερό το παίρνουμε από το «μαγαζί» όπως το είπε όπου το πληρώνουμε και εννοούσε την ΕΥΑΘ. Πέντε απάντησαν «από την γη» μιας και έβλεπαν τους συγγενείς τους είτε να αντλούν νερό από τα πηγάδια του χωριού είτε να παίρνουν νερό από πηγές που υπήρχαν στην περιοχή. Οι παρεμβάσεις οι οποίες άλλαξαν την στάση των νηπίων ήταν πολλές. Αρχικά παρατηρήσαμε συστήματα ύδρευσης σε σπίτια όπου είδαν τις σωληνώσεις και τα υδρόμετρα. Επίσης, επισκεφθήκαμε εργοτάξια όπου είδαν τους υπαλλήλους του Δήμου να επισκευάζουν σωλήνες μέσα στο έδαφος. Τέλος, πήγαμε στο Υδραγωγείο και στις γεωτρήσεις του Δήμου και είδαμε τις εγκαταστάσεις. Στην τάξη είδαμε φωτογραφικό υλικό με εγκαταστάσεις που μετέφεραν νερό από ποτάμια ή λίμνες για να υδροδοτηθεί μία πόλη.

Πίνακας 8. Στοιχεία ερώτησης 9

	Πριν	Μετά
Ναι	9	11
Όχι	2	0
Σύνολο	11	11

Η ερώτηση αυτή τέθηκε για να δούμε τί γνωρίζουν τα παιδιά σχετικά με το εάν τα αποθέματα πόσιμου νερού μιας περιοχής είναι ανεξάντλητα, Επίσης, ήθελα να δω εάν είχαν ακούσει κάτι για την λίμνη Κορώνεια που βρίσκεται στην περιοχή μας και βρισκόταν σε κατάσταση αποξήρανσης.

Τα παιδιά που απάντησαν πως το νερό τελειώνει εννοούσαν το νερό της βρύσης. Οι απαντήσεις τους αναλυτικά ήταν : «το ήπιαν όλο τα παιδιά» «το έκοψε η ΔΕΗ» «τελείωσε αλλά ξανάρχισε» «το κόβουν γιατί μπορεί να κάνουν δουλειές και να σκάβουν τους σωλήνες». Από τα παιδιά που απάντησαν «δεν τελειώνει το νερό» ο ένας είπε «δεν ξέρω γιατί» και ο άλλος «γιατί η θάλασσα έχει πολύ νερό»

Όταν επισκεφθήκαμε την λίμνη Κορώνεια τα παιδιά έψαχναν να βρουν την λίμνη . Πίστευαν ότι η λίμνη ξεράθηκε επειδή δεν έβρεξε πολύ . Λίγες ημέρες νωρίτερα είχαμε επισκεφθεί και την λίμνη Κερκίνη όπου είδαμε την ανθρώπινη δραστηριότητα στην λίμνη(ψάρεμα, άντληση νερού για πότισμα) και τον ποταμό Στρυμώνα ο οποίος τροφοδοτεί την λίμνη με νερό .Όταν τους ζήτησα να σκεφτούν και άλλους λόγους εξαιτίας των οποίων ξεράθηκε η Κορώνεια δυσκολεύονταν να πιστέψουν πως η υπεράντληση των νερών για πότισμα έφερε αυτό το αποτέλεσμα.

3.3 Πρόσθετα Στοιχεία.

Εκτός από τις δραστηριότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω αναπτύξαμε και άλλου είδους δράσεις .Τα παιδιά έκαναν πολλά πειράματα με το νερό και έπαιζαν με αυτό ιδιαίτερα όταν ο καιρός ήταν καλός. Μάθανε τραγούδια ,ποιήματα και παροιμίες. Είχανε την ευκαιρία να δούνε θέατρο με τίτλο «Το Αθάνατο Νερό» του Κ.Θ.Β.Ε. Αυτό μας έστρεψε την προσοχή στην λαϊκή παράδοση και δουλέψαμε με παραμύθια και δοξασίες σχετικές με το νερό. Τα παιδιά αγάπησαν τα παραμύθια με τους δράκους και τα στοιχεία που φύλαγαν τις πηγές και κρατούσαν αιχμάλωτες τις βασιλοπούλες. Τους άρεσε ιδιαίτερα να ζωγραφίζουν τις ιστορίες και να τις παίζουν στην τάξη. Διαβάσαμε όμως και ιστορίες για θεούς της αρχαιότητας όπως ο θεός ποταμός Αχελώος, , και έμαθαν πως οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν πως στα ποτάμια και τις θάλασσες κατοικούσαν θεοί.

Τις ημέρες του Μαΐου που είχε ανομβρία ανασύραμε από βιβλία το έθιμο της Περπερούνας. Σε συνεννόηση με τον σύλλογο γονέων βγήκαμε στους δρόμους του χωριού με παραδοσιακές στολές και τραγουδήσαμε την Περπερούνα για να ευχηθούμε για «καλή βροχή». Τότε στις πόρτες των σπιτιών συναντήσαμε πολλές γιαγιάδες οι οποίες θυμόντουσαν πως όταν ήταν κοπέλες τραγουδούσαν κι εκείνες την Περπερούνα με τους γονείς για να έρθει βροχή και να ποτιστούν τα σπαρτά τους .

Τα παιδιά έδειξαν ενδιαφέρον και στο θεατρικό παιχνίδι. Χωρίστηκαν σε δύο ομάδες και η μία ομάδα παρίστανε την λίμνη Κερκίνη με τα ψάρια της ,τους ψαράδες , τους χουλιαρομύτες και τους πελεκάνους. Η άλλη ομάδα ήταν η λίμνη Κορώνεια , μόνη της χωρίς πουλιά και ψάρια ώσπου στο τέλος ξέχασε πως ήταν λίμνη.

Κάτι εξίσου ενδιαφέρον που συνέβη στο σχολείο ήταν το εργαστήρι θεατρικού δράματος που διδάχτηκε από τον σύμβουλο θεατρικού δράματος Phil Sixmith και είχε τίτλο «Δίκαιη μοιρασιά». Στο δράμα ο Phil Sixmith ξετύλιξε μια ιστορία μπρός στα μάτια των παιδιών και την έλυσε με την βοήθειά τους .Σύμφωνα με την ιστορία ένας Άνθρωπος που ζεί στην μέση ενός βουνού μάταια προσπαθεί να βρεί λίγο νερό να ποτίσει τα φυτά του και να πιεί και ο ίδιος.. Ο άγνωστος κάτοικος της κορυφής του βουνού κάτι κάνει και του παίρνει όλο το νερό .Τα παιδιά προσφέρονται να πάνε τα ίδια και αφού δούνε τι κάνει να του δείξουν τρόπους ώστε να περισσεύει νερό και για τον Άνθρωπο αλλά και για τα ζώα που ζούν στην βάση του βουνού. Στην αρχή μαλώνουν τον Γίγαντα (όπως τον ονόμασαν) και στην συνέχεια του δίνουν συμβουλές: «να αγοράσεις ένα κουβά για να ποτίζεις», «να μην αφήνεις το λάστιχο κάτω να τρέχει το νερό», «βάλε όλα τα ρούχα σου στο πλυντήριο και όταν γεμίσει να τα πλένεις » και άλλα.

4.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η τελική εικόνα που έχουμε από την έρευνά μας και η εμπειρία μας μέσα από το νηπιαγωγείο μας δίνουν την δυνατότητα να πούμε ότι η εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος είχε πολλαπλά οφέλη για τα παιδιά .

Άλλαξε την αρχική τους στάση απέναντι στα ερωτήματα-θέματα που τους είχαν τεθεί εμπλουτίζοντας τις γνώσεις τους σχετικά με το ζήτημα της σωστής διαχείρισης του νερού στην καθημερινότητά τους αλλά και γενικότερα.

Τους έδωσε την δυνατότητα να γνωρίσουν πανέμορφους τόπους και οικοσυστήματα στα οποία η ύπαρξη του νερού είναι ζωτικής σημασίας. Ακόμη το θέμα αυτό τους έδωσε την δυνατότητα να παίξουν με το νερό, κάτι που τους ευχαριστεί ιδιαίτερα.

Μέσα από την εξάμηνη εμπλοκή τους είχαν την ευκαιρία να μάθουν ιστορίες και δρώμενα, να δούνε εικόνες άλλων εποχών και να έρθουν σε επαφή με πολλούς ανθρώπους οι οποίοι λειτούργησαν ο καθένας με τον τρόπο του σαν δάσκαλος για τα παιδιά. Αλλά και τα παιδιά πέρασαν σε αυτούς τους ανθρώπους τις δικές τους εντυπώσεις και τα δικά τους ερωτήματα και ανησυχίες.

Τέλος τα παιδιά είχαν πολλές ευκαιρίες να εκφραστούν μέσα από την ζωγραφική και το θεατρικό παιχνίδι και να μάθουν και άλλους τρόπους έκφρασης μέσα από τον λόγο και το εκπαιδευτικό δράμα.

Η εμπειρία αυτή μας δίνει την δυνατότητα να πούμε με βεβαιότητα αυτό που διαπιστώναμε σε κάθε εφαρμογή προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Ότι δηλαδή τα παιδιά προσχολικής ηλικίας εμπλέκονται με χαρά στα θέματα που έχουν να κάνουν με το περιβάλλον. Αυτό όμως που είναι πιο σημαντικό είναι ότι τα παιδιά αυτά μέσα από αυτή την εμπλοκή τους μεγαλώνουν αποκτώντας επίγνωση των προβλημάτων που δημιουργεί η ανθρώπινη επέμβαση στη φύση όταν δεν αφουγκράζεται τους νόμους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Joseph Cornell, (1994), Ας μοιραστούμε την φύση με τα παιδιά, Παρατηρητής:Θεσσαλονίκη
2. Αγγελίδης Ζήσης, (1993), Εισαγωγή στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Art of Text:Θεσσαλονίκη
3. Απανωμεριτάκη Όλγα, Το νερό και οι πηγές του, Για την περιβαλλοντική εκπαίδευση, τεύχος 19
4. Απογραφή Ελληνικών Υγρότοπων ως φυσικών πόρων, (1994) Μουσείο Γουλανδρή, Ελληνικό Κέντρο Βιότοπων – Υγρότοπων.
5. Γεωργόπουλος Αλ., Τσαλίκη Ελ., (1993), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Gutenberg: Αθήνα.
6. Μέγας Γ., (1992), Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας, Οδυσσεάς
7. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την αειφορία, (2000), πρακτικά ημερίδων Ξάνθης-Κύπρου-Ρόδου ΥΠ.Μακεδονίας – Θράκης, Ξάνθη.
8. Πετρουλάκης Ν., (1992), Προγράμματα, Εκπαιδευτικοί στόχοι, Μεθοδολογία, Γρηγόρης: Αθήνα
9. ΥΠΕΧΩΔΕ, (1996, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ SOS Προστασία υγρότοπων – λυμνών και κρισίμων οικοσυστημάτων